

DRNEK, okr. Kladno, Středočeský kraj

Zaniklá středověká ves Svídna

14.–15. století

Význam: Příklad dobře zachovalých reliktních zaniklé středověké vesnice. Na lokalitě proběhl významný archeologický výzkum, který byl součástí široce koncipovaného programu poznání středověkých venkovských sídel a stal se jedním z mezníků archeologického bádání o českém středověku.

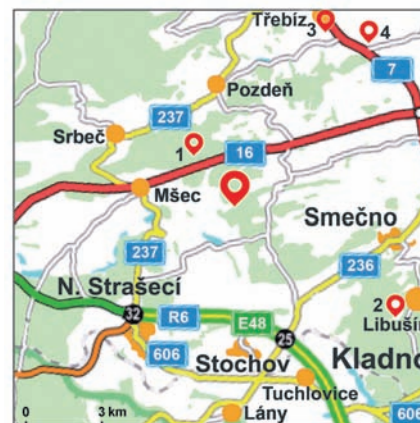
Historie: *Vesnice Svídna (název zřejmě podle keře svídy) vznikla na počátku 14. století, v závěru procesu středověké *kolonizace. Lokalita leží na okraji tradiční sídelní oblasti středních Čech, na území zemědělsky ne zcela optimálním. Dostupná půda není příliš úrodná a oblast je poměrně suchá. Založení vesnice je tedy dokladem snahy o maximální využití území v nových ekonomických a společenských poměrech vrcholného středověku, které zahrnovaly rozvoj podnikání a řemesel, nové právní

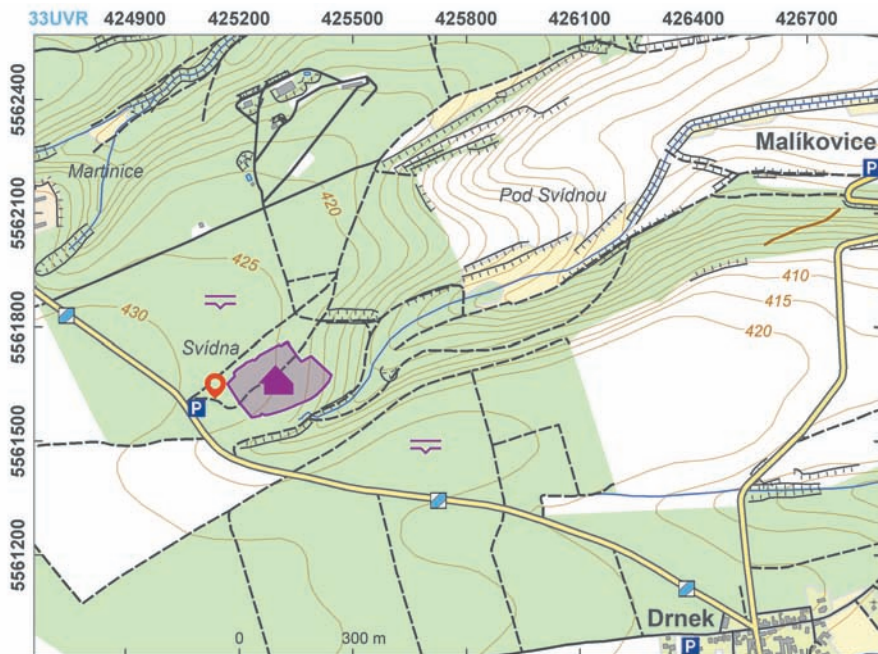
normy, peněžní hospodářství apod. Venkovská sídla vznikající v tomto období charakterizuje řada zcela nových rysů: jednotný plán a pravidelné rozměření parcel, technika stavby z kamene (předpokládající dlouhodobé využití budov a prostorovou stabilitu usedlostí), rozvržení *plužiny podle nových ekonomických potřeb aj.

Zánik vesnice zřejmě souvisí s dalšími změnami v ekonomice, které se začaly uplatňovat od druhé poloviny 15. století, konkrétně se vznikem panských velkostatků a rozvojem obchodu; ovlivnit ho mohl i dílčí výkyv suššího klimatu. Během těchto změn se zdejší hospodaření zřejmě stalo nevýnosným a obyvatelstvo se nejspíše přesunulo – najednou nebo postupně – do nedalekých Malíkov, v nichž fungoval panský hospodářský dvůr. Žádný z domů nenese stopy násilného zániku nebo

↑ Důležitý archeologický indikátor – tzv. neklidný terén – v západní části zaniklé středověké vsi. Foto Z. Kačerová, 2014.

□ Plán lokality podle Smetánka 1988; upravili M. Kuna a D. Novák podle LLS snímku.

↓ Konvexní liniové útvary vzniklé destrukcí zdí domů a obvodových zdí usedlostí. Foto Z. Kačerová, 2013.

↗ LLS snímek (model lokálního reliéfu) zaniklé středověké vsi Svidna. Na snímku byly poprvé zachyceny náznaky záhumenicové plužiny v podobě mezních pásů. Data ČÚZK Praha; zpracoval D. Novák, 2014.

požáru, příčiny opuštění vesnice byly tedy zřejmě hlavně hospodářské.

Zaniklou středověkou vesnicí Svídnu objevil a v l. 1966–1973 prozkoumal Z. *Smetánka. Jeho cílem bylo poznat celkový půdorys typické vrcholně středověké vsi, její zasazení do krajiny, detaily zástavby a příčiny relativně rychlého zániku. Při výzkumu se uplatnily na svou dobu moderní metody, které dále ovlivnily českou archeologii.

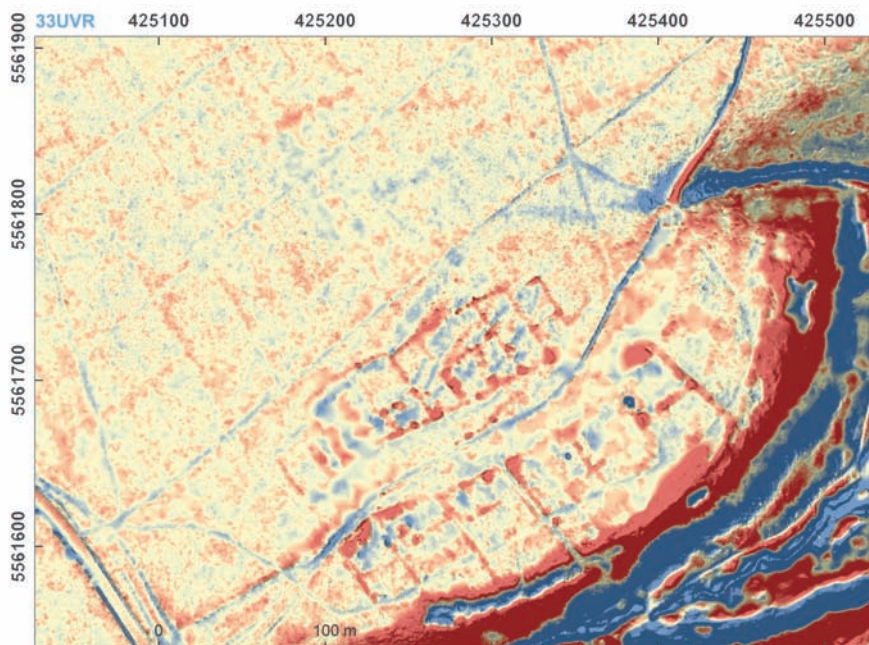
Popis: Vesnice Svídna byla pro systematický *archeologický výzkum vybrána proto, že nabízela ucelený a dobře čitelný půdorys, třebaže postupný růst lesa a těžební zásahy mohou viditelnost reliktní průběžně měnit. *Antropogenní tvary mají v případě Svídně podobu pásů o šířce 3–5 m a výšce 30–100 cm: jde o kamenné destrukce původních zdí domů a obvodových zdí parcel. Relikty mají převážně *konvexní tvar; mírné prohlubně ve středech domů nezasahují pod úroveň terénu, což souvisí nejspíše s tím, že vesnice byla postavena na skalním podloží, a podsklepení staveb by tak bylo příliš náročné.

Soudě z pravidelného sevřeného půdorysu, vznikla Svídna podle jednotného plánu. Její půdorys lze označit jako přechod mezi návesním a ulicovým typem vesnice. Skládá se ze 14 usedlostí, přičemž tento počet představuje ves spíše malou. Šířka usedlostí vycházela z určitého pravidla, neboť šestkrát odpovídá 21 m (35 pražským loktům; usedlosti č. **1, 2, 4, 7, 12, 13**), třikrát je jeden a půl násobkem tohoto rozměru (č. **5, 8, 9**), třikrát dvojnásobkem (č. **3, 10, 11**) a jednou jeho čtyřnásobkem (č. **14**). Zbývající jedna parcela dosahuje šířky

asi tři čtvrtin daného rozměru. Délky parcel kolísají od 47 do 75 m.

Archeologický odkryv prozkoumal usedlosti **1–3**. Jejich základ tvořily trojdílné *domy postavené celé z kamene. Soudě podle objemu kamenů v destrukci, byly zdi 50–80 cm široké a jejich původní výška činila nejméně 150–200 cm. Postaveny byly z opukových kamenů lepených jílovitou maltou. Typické středověké domy dosahovaly rozměrů zhruba 15 × 5 metrů a skládaly se ze *síně (vstupní prostor s ohništěm na vaření), jizby (obytný prostor s pecí; srov. *světnice) a *komory (skladovací místnost). Tyto domy se u nás objevily právě v období vrcholného středověku a staly se základem venkovských staveb, přežívajících až donedávna. Podobné typy staveb lze předpokládat ve všech usedlostech. U některých byly obdobnou technikou postaveny i hospodářské budovy (sýpka, stáj aj.), v jiných byly tyto stavby asi dřevěné. Za domem, ještě v rámci ohrazené plochy, se nacházely zahrady.

Podle velikosti parcel a charakteru jejich zástavby lze hypoteticky uvažovat o sociálním složení vesnice. Velmi solidně je postavena zejména usedlost č. **3** na parcele s dvojitou šířkou, která měla z kamenů vystavěn zřejmě nejen dům, ale i stáj, sýpku a další hospodářské budovy. Navíc byla parcela kromě zahrady za dvorem opatřena ještě další zahradou na východním boku. Vzhledem k těmto rysům a její centrální poloze lze uvažovat o tom, že šlo o sídlo rychtáře (rychtu). Ještě větší je pak parcela č. **14**. V její severozápadní části se nachází mohutná destrukce, možná zbytek věžovité stavby; v západní části jsou doloženy hluboké sklepy, jediné na lokalitě. Není pro-

to vyloučeno, že jde o zbytek dvora, v němž sídlil buď majitel vesnice (vrchnost), nebo jeho zástupce (šafář), pověřený výběrem renty.

Kámen na stavbu domů byl zřejmě lámán v bezprostředním okolí vesnice. V blízkosti lomů, poblíž pramenišť nepříliš vydatného potoka, se asi nacházela i studánka. Na potoce pravděpodobně existoval rybník, který je zmiňován v písemných pramenech. Ani jeden ze zdrojů pitné vody však nebyl spolehlivý, a proto musela být ve vsi pracně vykopána studna – jejím

pozůstatkem by mohla být prohlubeň zhruba uprostřed návsi.

Pole nebyla při někdejším výzkumu v okolí vesnice zachycena; na zbytky plužiny se usuzovalo z reliktních terasových úprav až ve vzdálenosti kolem 500 m severovýchodním směrem. Nově získaný leserový letecký snímek ovšem naznačil, že na usedlosti přímo navazují nízké konvexní liniové útvary ve víceméně pravidelné síti, které jsou při povrchovém archeologickém průzkumu nerozlišitelné. Tyto stopy lze zřejmě

chápat jako mezní pásy klasické záhumenicové plužiny. Podobné útvary jsou zachytitelné i na druhém břehu potoka jihovýchodně od vsi. [mk]

Literatura: Smetánka 1988; typy vesnic a plužin viz Pešta 2000.

Navigační bod: N 50°12'06.28", E 13°57'05.67" (vstup od západu).

Přístup: Nejkratší trasa vede z doporučeného místa parkování na silnici z Drnku do Mšece lesní cestou po pravé straně k lokalitě. Parkovat lze také na západním okraji obce Malíkovice, odkud jde na Svídnu polní cesta podél lesa. Třetí možností je trasa po silnici z Drnku do Mšece po modré turistické značce.

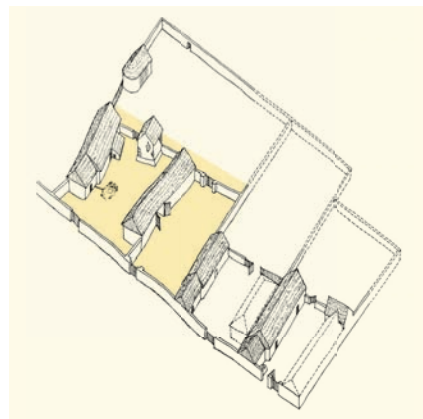
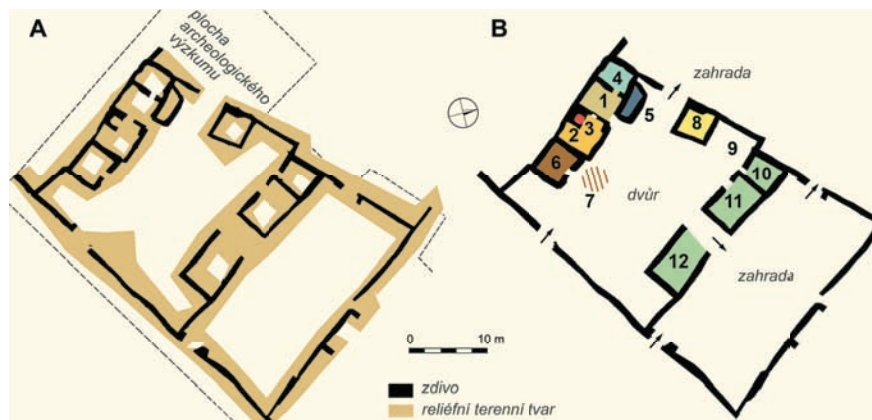
Rizika: Větší rizika spojená s návštěvou nejsou. Viditelnost a přístupnost reliktních může snížit hustá vegetace, zejména mladého lesa.

Okolí: [1] → Jedomělice (KD), tvrz a zaniklá středověká ves Ostrov (2,5 km).

[2] → Libušín (KD), raně středověké hradiště (7,5 km).

[3] Třebíz (KD), Národopisné muzeum Slánska se skanzenem: N 50°16'10.72", E 13°59'29.60" (8,1 km).

[4] Neprobylice u Kutovic (KD), tvrz Hrádek: N 50°15'52.40", E 14°01'39.58" (8,8 km).

↑ Plán usedlosti 3. A: Vztah mezi útvary pozorovatelnými na povrchu terénu a zdmi zjištěnými archeologickým odkryvem; B: funkční interpretace zjištěných objektů. 1: síň; 2: jizba; 3: pec; 4: komora; 5: sklep; 6: stáj; 7: hnojiště; 8: sýpka; 9: kůlna; 10–12: další hospodářské budovy. Podle Smetánka 1988.

← Kresebná rekonstrukce usedlostí 1–3. Podle Smetánka 1988.

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Číšecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.